

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ
Халықаралық қатынастар факультеті
Қазіргі шығыс тілдері кафедрасы
Кафедра меңгерушісі, ф.ғ.к., доцент Ұ.Т. Алжанбаева
Аға оқытушы З.А. Әбідін

Халықаралық қатынастар мамандықтарында араб тілі пәні бойынша
студенттің өзіндік жұмысын ұйымдастыру

Жоғары білім берудің негізгі міндеті – білімін өз бетінше дамытуға, тереңдетуге қабілетті, шығармашылыққа қабілетті маман қалыптастыру. Студенттерді дайын білімді тек пайдаланушы ғана емес, сол білімді жасаушы белсенді жасаушы белсенді тұлғаға айналдыра білу қажет. Білім берудегі соңғы жылдардағы модернизация үдерістері оқытушы мен студенттің тікелей бірге әрекет етуіне емес, студенттің өз бетінше іздену, білім алу әрекетін дұрыс ұйымдастыру әдісін алға тартуда. Осыған байланысты туындайтын 1-мәселе - оқытушылардың негізгі қызметі бұған дейін оқыту, үйрету болса, енді оны студенттің білім алуын ұйымдастыру және бақылау түрінде қайта құрудың қажеттілігі туындап отыр. Студент өзінің теориялық дайындығын тереңдету, алған білімін қолдану машығын үнемі жетілдіру үшін барынша көп күш жұмсауға тиіс болады, өйткені аудиториялық сағат саны тек белгілі бір тақырып бойынша бағыт беру және шығармашылық ізденістерді тексеруге ғана жетеді, аудиториялық сағат көлемінде қателерді түзету мен түсіндіруге уақыт жетпейді. Осыдан келіп 2-мәселе туындайды, ол - студенттің өз бетінше ізденуге, табылған материалды игеруге дайындығының аздығы немесе мүлдем жоқтығы. Себебі, әңгіме ағылшын, орыс тілі туралы емес, студенттің араб тілі бойынша өз бетінше ізденуін жолға қою, бұл – өте қиын да жауапты мәселе, жасыратыны жоқ, алдымызға келетін 1,2-курс студенттері өз бетінше танымдық әрекетке дағдыланбаған. Оқытудың бастапқы сатысында студенттердің көбі өзі оқыған теориялық материалдан негізгі ойды, ең қажетті детальды айыра алмайды, грамматикалық терминді дәл түсіне бермейді, теорияны қолданысқа енгізуге машығы жеткіліксіз, мектеп бағдарламасы арқылы игерген білімдерін, пәндердің өзара байланысын жүзеге асыруға шорқақ болып келеді. Оқу үдерісінің алғашқы кезеңінде кездесетін алғашқы қиындықтардың бірі - шәкірттердің филологиялық дайындықтарының аздығы.

Факультетімізде араб тілі 1-ші және 2-ші шет тілі ретінде оқытылады. Араб тілін оқыту әдістемесін қазіргі оқыту жүйесіне сай етіп лайықтау - тәжірибеде грамматикалық тақырыптарды, тілдің теориялық аспектілерін аудиториялық сағаттарда қамтудың, ал лексикалық тақырыптарды СӨЖ және СОӨЖ арқылы игертудің тиімділігін көрсетіп отыр.

Студенттерге араб тілін аз ғана аудиториялық сағат аясында игеріп шығу оңай емес, ал шын талпынған шәкірт үшін қиын да қызықты, рухани жағынан қанаттандырып, шын мәнінде интеллектуальды тұлға ретінде

калыптасуына бағыт беретін, биіктерге бастайтын әрекет. Қазіргі уақытта араб тілін үйретуге арналған оқу материалдары көп және алуан түрлі. Шет тілдерін оқыту әдістемесі тілдік материалды игертуді оңайлату және дағдыларды дамытудың түрлі құралдары мен әдістеріне сүйенеді, соның ішінде мультимедиялық тәсілдерге де айрықша мән берілуде. Бұл шәкірттің шет тіліндегі әрекетінің қарқындылығын арттырумен бірге, екінші жағынан өзіндік ізденіс пен еңбекті дұрыс бағыттауға мүмкіндік береді. Ізденіс пен өзіндік жұмыс әрекеті студенттің шығармашылық және ойлау, бақылау мүмкіндіктерін дамытады, ол өзінің іс-әрекетіне талдау жасау және бағалауды үйренеді. Бұл - болашақ маманның кәсіби дағдыларын және жеке тұлғалық қасиеттерін қалыптастырып, жетілдіруге негіз болады.

Біздің тәжірибемізде халықаралық қатынастар мамандықтары бойынша араб тілі бойынша СӨЖ-ның кәсіби бағытты ұстануы нысанаға алынады, факультетімізде араб тілі мамандық ретінде емес, болашақ мамандыққа қажетті атрибут ретінде оқытылады. Сондықтан алғашқы сабақтарда-ақ, оқытудың кәсіби бағыттылығы көзделеді, болашақ мамандық аясындағы кәсіби қажеттілік – мамандық бойынша қажетті ақпаратты сол тілдегі түпнұсқадан алу және түсініп, талдай білу, болашақта ауызша-жазбаша қарым-қатынас жасау, яғни коммуникативтік қызмет т.б. Болашақ халықаралық қатынастар маманының іскерлік қабілетін, бәсекелестікке әзірлігін қамтамасыз ететін бұл мақсатқа қол жеткізу сабақ үдерісін және өзіндік жұмыстарды студенттің белсенді әрекетіне бастау болатындай етіп ұйымдастыруды талап етеді.

Араб тілін оқытудың алғашқы кезеңі мен сатыларында оқытушы студенттің өзіндік жұмысын тікелей және жанама түрде басқарады, бастапқыда ол ақпарат көзі ретінде болса, бірте-бірте ол білім алуды, сол тілде қатынас жасаудың ұйымдастырушысы және үйлестірушісі бола алады.

Болашақ мамандық аясындағы лексикалық тақырыптарды кеңірек қамтуға, оларды студенттердің жан-жақты әрі тиянақты игеруіне мән беруіміз, осы мақсатта белгіленген тақырыптарды маңыздылығы мен қолданылу қажеттілігіне орай барынша тиімді таңдап, қарапайымнан күрделіге принципі ескеріледі.

Араб тілі пәнін оқытудың алғашқы сатысында студенттің өзіндік жұмысы қалай ұйымдастырылады? Алғашқы сабақ шәкірттің араб тіліне деген қызығушылығына не ықпал еткенін, араб тілі мен араб және мұсылман әлемі жайында білімдерін тексеруге арналады. Ең алғашқы СӨЖ тақырыбы да солай аталады, яғни « Араб тілі және араб әлемі туралы не білесің?». Бұл тақырыпта студент қысқа эссе жазады, дәл осы тапсырманы араб тілінің курсы аяқтайтын соңғы сабақтарда қайта жазғызуға болады, бұл студенттің танымы мен ой-өрісінің өсу дәрежесін тексеру және бағалауға мүмкіндік береді.

Студенттердің лексикалық тақырыптарды СӨЖ арқылы игеруін тиімді ұйымдастыруға болады. Шет тілін (араб тілін) оқытуда студенттердің сол тілдегі сөздік қорларын үнемі жүйелі түрде молайтып отыруға бағытталған белсенді әрекеті тілді үйренудегі ең маңызды міндеттердің бірі

екенін олардың ұдайы есте ұстауын қадағалаудың да маңызы ерекше. Мыс. жаңа сөзді синонимдік қатар, немесе антонимдермен бірге жаттау, олармен қысқа тіркестер құрастыру, кейбір сөздерді қазақ тіліндегі нұсқасымен салыстыру түріндегі жаңа сөздер игеруге арналған СӨЖ тапсырмаларын түрлендіріп отыруға болады. Осылай сөздік қордың қажетті минимумын толықтырып отыру осы пәнді оқыту кезеңінде ұдайы жүзеге асырылады. Сондай-ақ, жекелеген сөз бірліктерін жылдам танып білу, оларды түсіну дағдыларын қалыптастыру алғашқы сабақтардан бастап мақсат етілуі тиіс. Ол үшін мынадай жәйттерге студенттердің назарын аудару: араб тіліндегі сөздің қазақ тілінде де кездесу мүмкіндігін есте ұстау, сол арқылы тез түсіну және әр тілдегі дыбыстық ерекшелігіне мән бере отырып, ол сөзді арабша дұрыс айтуға дағдыландыру; лексикалық бірліктің түбір тұлғасындағы бастапқы мағынасын білуге дағдыландыру (ол үшін студенттердің түбірлерді көп білуіне бағыт беру, күш салу) және сөзжасамдық қосымшаларды айыра білу арқылы туындаған сөзді түсіну дағдыларын үздіксіз жетілдіріп отыру. Мыс. қатыстық сын есім тудырушы –иййун- иййатун жалғауы арқылы туындаған сөздерді жылдам әрі дұрыс пайымдау машығын алғашқы сабақтарда-ақ қалыптастыруға болса, (айталық, қазақ – қазақиййун, рус – русиййун, расмун – расмиййун, уатан – уатаниййун, араб- арабиййун, сиасатун-сиасиййун, Асия-асийауиййун т.б.) түбірдің мағынасы және мекен есімдерін тудырушы -м- префиксі арқылы жаңа ұғымдарды есте сақтауды оңайлатуға болады.(мыс. катаба- мактаб, мактаба; дараса – мадраса; жаласа – мажлис; т.б) Араб тілінің морфологиясы мен сөзжасам негіздерін игерген сайын мұндай мүмкіндік те молая беретіні белгілі.

Осыдан туындайтын мәселе – грамматикалық тақырыптар мен лексикалық тақырыптарды дұрыс үйлестіру, әр сабақта өтілген теориялық мәселе мен СӨЖ арқылы игерілетін лексиканың өзара байланысты болуы – негізгі қағидаттардың бірі. Мыс: араб әріптерін топтап игеру және әр әріпке байланысты жаңа сөздер үйрену. Кез келген тілді оқып үйренуде ол тілдің лексикасын топтастыру мен жүйелеудің бірнеше тәсілі бар, соның бірі – сөздерді қолдану аясына қарай топтастыру. Мыс.тұрмыстық лексика, қоғамдық –саяси лексика, ғылыми лексика т.б. Ал әдістемелік типология сөздерді игеру қиындығына қарай топтастыру әдісін ұсынады. Осы тәсілдердің екеуі де оқыту үдерісінде оқытушы назарында болатыны белгілі. Осы тұрғыда қоғамдық –саяси лексиканы араб тілін оқытудың қай деңгейі мен сатысында бастауға болады? Араб тілін 1-ші шет тілі ретінде болашақ мамандық аясында игеру үшін, студенттер тұрмыстық лексикамен қатар қоғамдық-саяси лексиканы оқып үйренуді де оқытудың алғашқы кезеңінде-ақ бастауға болады. Ол үшін оқытушы тек оқулықта берілген немесе тұрмыстық лексикамен шектелмей, олардың қоғамдық-саяси лексиканы да қатар игеруіне назар аударғаны дұрыс. Қазіргі тәжірибемізде үш деңгейлі «Аль-арабийя бәйнә йәдәйк» оқулығының 1-кітабын тұрмыстық лексиканы игертуде кең түрде қолданамыз. Бұл оқулықтың ең үлкен артықшылығы – электронды нұсқасы, сабақтардың тақырыптық жүйемен бірнеше ауызша-жазбаша, тыңдауға, қайталауға арналған жаттығулардың өте көркем түрлі-

түсті бейне материалдармен берілуінде. Бұл оқулық бойынша студенттер СӨЖ тапсырмаларын үйде орындап келіп, тапсырып отырады. Алайда бұл оқулықпен жұмыс істеуге араб әліпбиін толық игерген соң, яғни 2-семестрде ғана мүмкіндік туады, ал әліпбиді үйрену барысында-ақ мамандыққа қатысты кейбір сөздер мен тіркестерді, яғни ұғымдарды студенттер СӨЖ түрінде орындау арқылы үйренеді. Мамандық аясындағы лексиканы оқып түсіну және қолдануға дағдыландыру, өз деңгейінде игерту белгілі бір грамматикалық біліммен бірге көп машықты талап етеді. Жазба тілдегі күрделі сөз орамдарын, қоғамдық-саяси терминдерді сол тілде оқып түсінуге қол жеткізуде оқытушының көмегі мен бағыты үнемі қажет, осы себепті де аудиториялық сабақтарда мамандыққа қатысты лексиканы (біздің жағдайда – қоғамдық-саяси) тілдің теориялық жағымен үнемі қатар, бірге алып жүруге тура келеді. Сондықтан халықаралық қатынастар саласындағы болашақ мамандарға шет тілін, оның ішінде араб тілін мамандық аясында игертуді оқытудың алғашқы кезеңінде -ақ бастаған дұрыс.

Оқытудың бастапқы кезеңінде алғашқы коммуникативтік дағдылар қалыптастырылып, араб тілінің фонетикасы мен графикасын үйрену жүзеге асырылады, әр әріпке байланысты жеке сөздер жазу, оларды дұрыс дыбыстап оқу дағдысын қалыптастыруға арналған жаттығулар аудиторияда ғана емес СӨЖ түрінде де орындалады.

Оқытушы студенттің араб тілін үйрену үшін интернет мүмкіндігін пайдалану белсенділігін де қолдап, оны бағыттап отыруының да мәні бар. Бұл мақсатта араб тілін оқыту сайттары туралы алғашқы сабақтарда-ақ мәлімет бергені дұрыс. Мыс. www.arabic.ru

<http://news.bbc.co.uk/low/arabic/news> т.б.

Оқытудың осы сатысында-ақ, күнделікті қолданыста пайдаланылатын сөздермен қатар (өзі, отбасы, досы, оқу орны туралы т.с.с.), жазылуы мен оқылуы оңай мамандыққа қатысты сөздер мен тіркестерді игеруді бастауға болады. Мысалы: син – (с) әрпін үйрену барысында сийасатун, сийасиййун, сийасиййуна, силмун, сәләмун, силмиййун, расмиййун, зай –(з) әрпімен бірге зара, зийаратун, уазирун – уизарау, уизаратун сөздерін, осылай әр әріпке байланысты төмендегідей лексиканы жазу жұмсы орындалады да, дұрыс оқу және жатқа меңгеру СӨЖ түрінде талап етіледі. Мысалы, уафдун, баладун, биладун, булданун, даурун, даулатун, дуалун, дуалиййун, жумһуриййатун, димукратиййатун, диблумасиййатун, диблумасиййун, диблумасиййуна, сафирун, сәфаратун, эмирун, имаратун, имаратун, ра, аса, ра, сун, ра, исун, ру, аса, у, ри, асатун, ьасрун, ьарабун, ьарабиййун, ьасриййун, ьаламун, ьаламиййун, ьауләмәтун, ьакдун, ьалақатун, ьалақатун, садақатун, Мисру, мисриййун, мисриййуна, уддиййун, шаьбун, шуьубун, димукратиййун, димукратиййатун, уатанун, уатаниййун, маликун, мулукун, мамлакатун, мажлисун, хукуматун, хизбун, мусташарун, хабарун, ахбарун, уақилун, уикалатун, султатун, қадиййатун, қадайя, мусташарун, қимматун, низамун, муназзаматун.., жатқа игеру түрінде әрбір СӨЖ тапсырмасына берілетін 15-20 бірліктен 10-12 мамандыққа қатысты бірлікті игеру арқылы семестр соңында олардың санын 100-120-ға жеткізе алады.

Бұл сөздердің бір-бірімен тіркесу мүмкіндіктерін ескеріп, жаңа ұғымдарды дұрыс түсінуге, құрастыруға бағыт беру, СӨЖ түрінде орындалуын жоспарлап, талап ету студентті өз бетімен ізденуге дағдыландырады және ынталандырады. Жоғарыдағы сөздермен тіркестер жасау арқылы көптеген жаңа ұғымдарды игеруге болатынын көреміз. Мысалы: сиййасату –л-билади-л-ъарабиййати, сиййасату биладина, сиййасиййу Қазақстан, сиййасиййу Русиййа, сиййасиййуна амрикиййуна, әл-уафд әр-расмиййу, әл-уафду-л-ъарабиййу, жумһуриййатун димукратиййатун, жумһуриййатун шаьбиййатун т.б. Бұған дейін игерілген лексиканы пайдаланып аударуға болатын ұғымдар қазақша беріледі де, араб тіліне аудару СӨЖ ретінде тапсырылады немесе керісінше.

Жоғарыда берілген сөздердің қатарын бірнеше ел, құрылық аттарымен толықтыруға болады. Шет тілін (араб тілін) 1-тіл ретінде оқытудың алғашқы кезеңі 2(екі) семестрді, (6 кредит)қамтиды. Алғашқы семестрде игерілетін 300-350 лексикалық бірлік, соның ішінде шамамен 50-60 қоғамдық-саяси лексика болса, ал 2 (екі) семестр бойы игерілуге тиіс 750-800 лексикалық бірліктің 120-150-і осы саладағы сөздер мен тіркестері бола алады. 2-ші семестрде осы сияқты таныс лексикамен берілген қысқа сөйлемдерді оқып түсіну және сөздік қорды одан әрі толықтыру бағытында жаттығу СӨЖ түрінде орындалады. Оқытудың алғашқы кезеңін аяқтағанда (2-семестр соңында) студенттерден қоғамдық-саяси лексика негізінде қысқа ақпарат құрастыру, аудару, әңгімелеу түрінде СӨЖ -дер орындалады.

СӨЖ үшін дидактикалық материалдар - жеке тапсырма түрлері, тиімді құрастырылған тест тапсырмалары, жеке үлестірме карточкалар студент білімін тексеру мен бағалауға ғана емес осы мақсаттарға жетуге де ұтымды қызмет етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

Е.Н.Белова. Проблемы организации самостоятельной работы студентов по иностранному языку на младшем этапе обучения.

1. Абдел Мухсин Мухаммад Жаудах. Мультимедиялық технология және оны білім беруде кеңінен пайдалану.
2. А.Н. Щукин. Обучение иностранным языкам. М., 2004г.

Резюме: В данной статье рассматриваются проблемы организации СРС на начальном этапе обучения арабскому языку, также приводятся несколько форм СРС для данного этапа.

Summary: In this given article, the problems of managing the IWS (Independent Work of a Student) at the initial level of learning Arabic are considered. Also some examples of IWS for that stage are resulted.

